

NOGIRONLIGI BOR SHAXSLARNI IJTIMOYIY QO‘LLAB- QUVVATLASHNING ZAMONAVIY YO‘NALISHLARI

Ikromova Saodat Otabek qizi

*Namangan davlat pedagogika
instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti
Ijtimoiy ish mutaxassisligi
magistranti*

Annotatsiya: Mazkur maqolada nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy yo‘nalishlari, huquqiy asoslari, ijtimoiy xizmatlar tizimi, ta’lim va bandlik masalalari, shuningdek, raqamli texnologiyalarning ushbu sohadagi o‘rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi.

Аннотация: В данной статье научно-теоретически анализируются современные направления, правовые основы социальной поддержки лиц с инвалидностью, система социальных услуг, вопросы образования и занятости, а также роль цифровых технологий в данной сфере.

Annotation: this article analyzes the modern areas of social support of persons with disabilities, legal framework, social services system, educational and employment issues, as well as the role of digital technologies in this area in a scientific and theoretical way.

Kalit so‘zlar: JSST, Nogironlik, BMT, Konvensiya, reabilitatsiya, abilitatsiya, psixologik, Inklyuziv ta’lim, Raqamli texnologiyalar, ko‘zi ojiz shaxslar, inklyuziv madaniyat

Ключевые слова: ВОЗ, инвалидность, ООН, конвенция, реабилитация, абилитация, психология, Инклюзивное образование, цифровые технологии, слепые люди, инклюзивная культура

Keywords: who, disability, UN, Convention, rehabilitation, Abilitation, psychological, inclusive education, digital technology, blind persons, inclusive culture

Bugungi kunda nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash masalasi jahon miqyosida dolzarb ijtimoiy muammolardan biri hisoblanadi. “Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma’lumotiga ko‘ra, dunyo aholisining 16 foizini (1,3 mlrd odam) nogironligi bor shaxslar tashkil qiladi”.¹ Bu degani har 6 kishidan biri nogironligi bor shaxs hisoblanadi. Ushbu qatlam vakillarining jamiyat hayotida teng va faol ishtirok etishini ta’minlash davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasida ham nogironligi bor shaxslarning huquq va manfaatlarini

¹ Kun.uz rasmiy sayti: <https://kun.uz/81687512?ysclid=mkkwfjmtr8885662674>

himoya qilish, ularni ijtimoiy hayotga integratsiyalash, bandligini ta'minlash hamda ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, so'nggi yillarda "inson qadri uchun" tamoyiliga asoslangan ijtimoiy siyosat nogironligi bor shaxslarni qo'llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlarini joriy etishni taqozo etmoqda.

Nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash – bu davlat va jamiyat tomonidan ularning hayot sifati, mustaqil yashashi, mehnat qilishi va jamiyatga integratsiyalashuvini ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy, iqtisodiy, huquqiy va psixologik chora-tadbirlar majmuasidir. Zamonaviy yondashuvlarda nogironlik faqat tibbiy muammo sifatida emas, balki ijtimoiy hodisa sifatida ham qaraladi. Ya'ni, shaxsning imkoniyatlarini cheklovchi omillar nafaqat sog'liq holati, balki atrof-muhit, infratuzilma va jamiyatdagi munosabatlar bilan ham bog'liqdir. Nogironlik – bu shaxs va jamiyat o'rtasidagi o'zaro munosabatlar mahsulidir.

Nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy himoya qilishning huquqiy asosi xalqaro va milliy normativ-huquqiy hujjatlar bilan belgilanadi. Xususan:

- * BMTning "Nogironlar huquqlari to'g'risida"gi Konvensiyasi;
- * O'zbekiston Respublikasining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonuni;
- * Mehnat kodeksi va boshqa sohaviy normativ hujjatlar.

Mazkur hujjatlarda nogironligi bor shaxslarning ta'lim olish, mehnat qilish, tibbiy xizmatlardan foydalanish, ijtimoiy infratuzilmaga erkin kirish huquqlari mustahkamlab qo'yilgan.

Nogironligi bor shaxslarni qo'llab-quvvatlashda ijtimoiy xizmatlarning o'rni beqiyosdir. Bugungi kunda quyidagi xizmatlar muhim ahamiyat kasb etmoqda:

- * reabilitatsiya va abilitatsiya xizmatlari;
- * uyda ijtimoiy xizmat ko'rsatish;
- * psixologik va pedagogik yordam;
- * protez-ortopediya vositalari bilan ta'minlash.

Zamonaviy yondashuv shaxsga yo'naltirilgan xizmatlarni rivojlantirishni talab etadi. Bu esa nogironligi bor shaxslarning individual ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi.

Inklyuziv ta'lim nogironligi bor bolalar va yoshlarning jamiyatga moslashuvida muhim rol o'ynaydi. Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi – barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishdir. Inklyuziv ta'lim – bu diskriminatsiyasiz, teng imkoniyatlarga asoslangan ta'lim tizimidir. "Inklyuziv ta'lim (ingl. inclusion — ta'lim, qo'shma ta'limni o'z ichiga olgan inklyuziya) - mavjud jismoniy, ijtimoiy, hissiy, aqliy, lingvistik, intellektual va boshqa xususiyatlardan qat'i nazar, har bir kishiga umumiy ta'lim muassasalarida o'qish imkoniyati

beriladigan ta'lim shakli.”² O'zbekistonda inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha maxsus davlat dasturlari amalga oshirilmoqda.

Bandlik masalasi nogironligi bor shaxslarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy sharoitda quyidagi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi:

- * kvotalangan ish o'rinlari;
- * masofaviy va moslashuvchan ish shakllari;
- * kasbga qayta tayyorlash va malaka oshirish.

Raqamli texnologiyalar masofadan turib ishlash imkoniyatlarini kengaytirib, nogironligi bor shaxslar bandligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari nogironligi bor shaxslar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Elektron davlat xizmatlari, maxsus mobil ilovalar, assistiv texnologiyalar ularning kundalik hayotini yengillashtiradi. Masalan, ko'zi ojiz shaxslar uchun ovozli dasturlar, eshitishida nuqsoni borlar uchun subtitrl platformalar keng qo'llanilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, nogironligi bor shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning zamonaviy yo'nalishlari kompleks va tizimli yondashuvni talab etadi. Huquqiy kafolatlar, ijtimoiy xizmatlar, inklyuziv ta'lim, bandlikni ta'minlash va raqamli texnologiyalar uyg'unligi nogironligi bor shaxslarning jamiyatda munosib o'rin egallashiga xizmat qiladi.

Kelgusida ushbu sohada davlat, fuqarolik jamiyati institutlari va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, shuningdek, jamoatchilik ongida inklyuziv madaniyatni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. BMT. Nogironlar huquqlari to'g'risida Konvensiya. – Nyu-York, 2006.
2. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. Nogironlik va salomatlik bo'yicha hisobot. – Jeneva, 2011.
3. O'zbekiston Respublikasi “Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida”gi Qonuni.
4. UNESCO. Inklyuziv ta'lim bo'yicha qo'llanma. – Parij, 2017.
5. Инклюзивное образование — Википедия
6. Kun.uz rasmiy sayti: <https://kun.uz/81687512?ysclid=mkkwfjmtr8885662674>

² [Инклюзивное образование — Википедия](#)